

Bethulia. Luxitque illam omnis populus diebus septem. In omni autem spatio vite ejus non fuit qui perturbaret Israel, et post mortem ejus annis multis.

Dies autem victorie hujus festivitatis, ab Hebraeis in numero sanctorum dierum accipitur, et colitur a Judæis ex illo tempore usque in præsentem diem.

EXPLICIT LIBER JUDITH.

VETERIS TESTAMENTI VOLUMINA DUO

JOB ET PSALTERIUM

EX GRÆCIS EXEMPLARIIS SIVE EX ORIGENIS EXAPLARI EDITIONE

A S. HIERONYMO IN LATINUM CONVERSA,

cum asteriscorum atque obelorum notis.

J. MARTIANÆI ADMONITIO IN OPUS SUBSEQUENS.

Librum Job quem olim juxta Septuaginta, additis obelis et asteriscis, in Latinum verterat Hieronymus, multis retro seculorum spatiis jacentem in pulvere, de bibliotheca Majoris-Monasterii tandem relevatorum, ad nos minime cunctabundus transmisit R. P. Dominus Claudius Martin: cujus sane officio ac benevolentie editionem novam S. Hieronymi plurimum debere profitemur. Ut vero ad nos pervenit pretiosissimum illud antiquitatis sacræ monumentum maxima statim aviditate integrum revolvimus: curiosisque oculis cuncta perlustrantes, ipsissimum hunc esse librum comperimus, quem suo tempore tanti fecit Augustinus, ut admirabilem predicavit interpretis Hieronymi diligentiam ac fidem. Quantum autem incurie et cladis volumen Jobi incesserit, priusquam apud Græcos Origenes, apud Latinos vero Hieronymus, ipsum sartum lectum effecissent, non solum ejusdem Hieronymi præfulvuncule, sed Origenis etiam Adamantii ac quorundam aliorum antiquorum scriptorum attestantur verba. Ideo aliquod operæ pretium fuerit hujusmodi auctorum de libro Job testimonia proposuisse in fronte voluminis: his namque prævis veterum patrum documentis facilius nobis concedent æqui rerum aestimatores, manifesta exscriptorum vitia radargere omissaque nonnulla repetere, obelorum dico necnon asteriscorum signa, quæ notariorum incogitantia prætermissa sunt vel perturbata in manuscripto codice. Ceterum puncta duo crassiora nonnunquam supplere curavimus, ac definienda quæ sub asteriscis et obelis posita sunt: quia subtractis hisce terminis obeli vel asterisci, majori patent omnia confusioni quam si nulla apparerent id genus signa. Quomodo enim lector deprehendet continentiam eorum quæ sub asteriscis notantur, nisi terminos viderit suis locis præfinitos? Itaque ne caso labore egregium adeo opus a nobis ederetur, necessitate compulsi omissa puncta aliquot in locis apponere non timemus; certi aliunde eadem duo puncta eodemque consilio ab Hieronymo fuisse impressa in sua posteriori psalmsorum emendatione. Hæc in genere præmonuisse sit satis: cætera suis locis infra dicentur.

PATRUM VETERUM TESTIMONIA DE LIBRO JOB.

Ex epistola Origenis ad Africanum.

Sed et in Job, ab illo loco: *Scriptum est autem illum resurrecturum cum iis quos suscitavit Dominus*, ad finem usque quæcunque sequuntur desunt apud Hebræos: quamobrem nec apud Aquilam exstant; apud Septuaginta autem et Theodotionem ea sunt quæ tantumdem valent inter se. Mille quoque alia invenimus in Job in nostris exemplaribus quæ et minus et plus habent quam apud Judeos: mias quidem, cum *surgens mane obtulit pro iis sacrificia secundum numerum ipsorum [vitulum unum pro peccato pro animabus eorum]*. Et cum *accederent Angeli Dei, ut starent coram Deo, venit quoque diabolus cum illis*; hoc: *Circumiens terram et perambulans eam*. Præter ea post hæc verba: *Dominus dedit, Dominus abstulit*, apud Hebræos non erat illud: *Sicut Domino placuit, sic factum est*. Plura sunt autem in nostris quam in Hebraicis: quando dixit Job uxore ejus, ab illo loco: *Quousque perseverabis [dicendo: Ecce, manebo adhuc parum expectans spem salutis mee, usque ad hæc verba: Et requiescam ab ærumnis et doloribus meis, qui me nunc constringunt]*. Nam hæc tantum verba mulieris (subaudi in Hebraico) scripta sunt: *Die verbum contra Dominum, et morere*. Rursum plurima per medium totum Jobum apud Hebræos posita reperiuntur; non item apud nos. Et sæpe quidem quatuor vel tres versus interdum et quatuordecim, et sexdecim, et novemdecim. Et quid me oportet hæc enumerare? Quæ multo labore collegimus, ne nos lateret discrimen Judaicorum nostrorumque exemplarium.

Ex Hesychio apud Usserium Armæchanum epist. ad Ludovic. Capellum.

Hesychius vel quicumque ineditarum in libros sacros hypothesium auctor fuit, distinctione

adhibita, librum Job sine asteriscis quidem 1600 *στίχοι* habuisse notat; cum asteriscis vero 2200.

Ex epistola 71, alias 40, S. Augustini ad Hieronymum.

In hac autem epistola hoc addo, quod postea didicimus, ex Hebræo Job a te interpretationem tuam ejusdem prophete ex Græco eloquio versam in Latinum: ubi tamen asteriscis notasti quæ in Hebræo sunt, et in Græco desunt, obelis autem in Græco inveniuntur, et in Hebræo non sunt: tam mirabili diligentia, ut quibusdam in locis ad verba singula, singulas stellas videremus, significantes eadem verba esse in Hebræo, in Græco autem non esse. *Advertat lector, hæc Hieronymi versione usum fuisse Augustinum libro annotationum in Job: prætermissis tamen hujuscemodi signis asteriscorum et obelorum.*

Ex præfatione Hieronymi in suam translationem libri Job ex Hebræo.

Discant igitur obtrectatores mei recipere in toto, quod in partibus susceperunt: aut interpretationem meam cum asteriscis suis radere. Neque enim fieri potest, ut quos plura intermississe perspexerint, non eosdem etiam in quibusdam errasse fateantur: præcipue in Job, cui si ea quæ sub asteriscis addita sunt, subtraxeris pars maxima voluminis detruncabitur: et hoc duntaxat apud Græcos. Cæterum apud Latinos ante eam translationem quam sub asteriscis et obelis nuper edidimus, septingenti ferme aut octingenti versus desunt: ut decurtatus et laevaris corrosusque liber, fuditatem sui publico legentibus præbeat.

PRÆFATIO HIERONYMI

IN LIBRUM JOB.

Si aut fiscellam junco texerem, aut palmarum folia complicarem, ut in sudore vultus mei comederem panem, et ventris opus sollicita mente tractarem, nullos morderet, nemo reprehenderet. Nunc autem quia juxta sententiam Salvatoris volo operari cibum, qui non perit, et antiquam divinarum voluminum viam, sentibus virgultisque purgare, mihi genuinus infigitur: corrector vitiorum falsarius vocor, et errorem non auferre, sed serere. Tanta est enim vetustatis consuetudo, ut etiam confessa plerisque vitia placeant, dum magis pulchros habere valent codices, quam emendatos. Quapropter o Paula et Eustochium, unicum nobilitatis et hu-

militatis exemplar, pro flabello, calathis, sportellisque, munusculo monachorum, spiritualia hæc et mansura dona suscipite: ac beatum Job qui adhuc apud Latinos jacebat in stercore, et vermibus scatebat errorum, integrum, immaculatumque gaudete. Quomodo enim probatione atque victoria dupliciter universa ei sunt redita: ita ego in lingua nostra (audacter loquor) feci eum habere quæ amiserat. Igitur et vos, et unumquemque lectorem solita præfatione commoneo, et in principiis voluminum eadem semper annectens, rogo, ut ubicunque præcedentes virgulas + videritis, scialis ea quæ subjecta sunt in Hebræis voluminibus non haberi. Porro

1. Errore librariorum septem mss. vel amplius legunt hoc modo, *michi geminus infigitur*. In canone S. Germani a Præfatis, additum est verbum *error*, id est, *error mihi genuinus infigitur*: editi retinent omnium mss. depravationes, in iis enim ita legunt Erasmus ac Marianus, *error mihi geminus infigitur*. Phrasis vero isthæc, *genuinum infigere*, familiaris erat Hieronymo, ut liquet ex hoc loco libri primi apologia adversus Rufinum: *Me hominem maledicum, omnium detractorem (esse dicit), in præcessores meos genuinum semper infigere*, ex satyr. 1 Persii, et 5 Juvenalis similes locutiones de promptis nobis videntur. Mart.

— Male quidam mss. *geminus*. Passim, quod et Martian. notat, hac utitur phrasi Hieronymus. Alicubi addit et *dentem*, ut in præf. ad chronicum: *Nec ignoro multos fore, qui huic volumini genuinum dentem infigant*.

2. Stupenda hic occurrit veterum librariorum

temeritas, qua ausi sunt in mss. codicibus fere omnibus tollere de medio verba hæc, o Paula et Eustochium: ac eorum loco ista substituere, o fratres charissimi: quasi indigne ferentes quod Hieronymus lucubrationes suas multioribus dedicasset. Idem invidia livor apparere in præfatione ad libros Salomonis, quam typis melioribus in finem bibliothecæ edendam polliciti sumus supra, cum de hisce voluminibus disputatio instituta est. Cæterum flabelum de quo hic loci loquitur Hieronymus, inter monachorum munuscula ipsum computans, erat instrumentum præcipue ad excitandum ignem, vel ad abigendas muscas: atque id genus flabelli tenebat manu sua Eustochium, dum Paula matri in lectulo decumbenti, jam jamque obituras assisteret. Vide epitaphium Paulæ apud Hieronymum, Mart.

3. Quamplures mss. cum editis, ut audacter loquar. Mart.

ubi stellæ imago fulserit & ex Hebræo in nostro sermone addita. Nec non et illa quæ¹ habere videbamur, et ita corrupta erant, ut sensum legentibus tollerent, orantibus vobis magno la-

1. In pluribus mss. ac in editis, *quæ haberi videbantur*. Consequenter pro *ex otio meo*, decem mss. legunt, *ex odio meo*. MART.

2. Accepit ex illo Salustii effato in Jugurtha cap. 4: *Majus commodum ex otio meo, quam ex aliorum negotiis reipublicæ venturum, etc.* Atque otium

bore correxi²; magis utile quid ex otio meo Christi Ecclesiis venturum ratus, quam ex aliorum negotio.

quidem Hieronymus studia litterarum vocat, quæ ita et vulgo audiunt: quod ego ea de causa moneo, ne forte ex recentioris critici sententia existimes, hic luxata librariorum vitio esse nomina, legendumque, *ex negotio meo... quam ex aliorum otio, etc.*

INCIPIT

LIBER JOB.

Cap. I. — Homo quidam erat in regione Ausitide, nomine Job. Erat homo ille verax, sine crimine, justus Dei cultor, abstinens se ab omni re mala. Habuit autem septem filios et tres filias. Et erant pecora ejus¹ (multa nimis); oves, septem millia; cameli, tria millia; juga boum, quinquaginta; et asine gregales quingentæ², -+ et ministerium copiosum nimis, : et opera magna erant ei super terram. Et erat homo ille nobilis

do filii orientis. Convenientes autem filii ejus ad invicem, faciebant convivium quotidie, convocatis secum sororibus suis, ut secum vescerentur et biberent: et cum finiti essent dies convivii, mittebat Job, et purificabat eos con surgens mane, et offerebat pro eis victimas secundum numerum eorum³, -+ et vitulum unum pro peccato animarum ipsorum: Dicebat enim Job: Ne forte peccaverint filii mei, et maledi-

1. Quæ uncinis inclusimus post Martianæum verba *multa nimis*, neque in Hebr. sunt, neque in Græco, nec tamen obelo in Latino ms. prænotantur ut facile videri possint studiosi alicujus glossema in textum temere intrusum. Ejusmodi interpolationes, quas ne dum ab Hebr. sed et ab Origenis hexaplati editione abfuisse, bonis argumentis colligimus, isdem infra notis designabimus, Martianæus minori asterisco denotavit.

2. Chrysostomus hunc locum edissorens in catena Græcorum patrum in Job, ita monet: *Quoniam vero obelisco notatur illud, ministerium multum valde, sciendum est, quæ obelisco signantur in Hebræico non haberi, ἡν ἕξα ἄδελφαι, ἐν τῷ Ἑβραϊκῷ οὐ γάρ, verum perspicuitatis causa a Septuaginta posita esse.* Necessè est hic errorem alicujus scriptoris secutum fuisse Chrysostomum; nam illud *ministerium multum valde*, positum legitur in fonte Hebræico, *וְעֹבְדוֹ רַבָּה מְאֹד*, *enavidda rabba meod*, id est, *ac familia multa nimis, sive famulitium multum valde*. Eadem quoque Aquila interpretatus est, attestante Olympodoro in jam dicta catena. *Ministerium dicit, quod præstabatur a serois. Aquila, servitium multum valde: Symmachus vero, familiam, dilucidius interpretatus est.* Ita Olympodorus: unde exploratum habemus hallucinatum fuisse Chrysostomum imperitia librarij, qui male obelum apposerat jam dictis Scripture verbis. MART.

— Præfiximus his verbis et *ministerium copio-*

sum nimis, obelum ad codicis Græci fidem, ipsa insuper rei veritate cogente. Quæ nempe unica in Hebr. est textu sententia, *וְעֹבְדוֹ רַבָּה אֲנֹכִי, et familia multa nimis*, gemina hic ex Græco interpretatione exponitur, ea scilicet quam jugulamus, tum hac altera, *et opera magna erant ei super terram*, quarum alterutram redundare, perspicuum est. Quod vero hac retenta, priorè, quæ tamè Hebr. pressius hæret, obelo transfodimus, in causa est veterum scriptorum auctoritas, et cum primis Chrys. in catena Græc. patrum in Job admonentis, *ἡν ἕξ αδελφαι το. καὶ υπηρεσια πολλῆ σκῆρα, quoniam obelo denotatur illud*: Et ministerium multum valde. Martianæus qui gominam hæc, quam diximus, unius sententiæ expositionem esse, non animadvertit, utramque una probavit, quin etiam Chrys. erroris dicam impingere audeat, quem, inquit, exploratum habemus, hallucinatum fuisse imperitia librarij, qui male obelum apposerat jam dictis Scripture verbis. Imo vero ipse fallitur splendide, qui s. doctorem non intellexit.

3. Signum istud ab exscriptore prætermissum supplivimus moniti ab Origene in epist. ad Africanum. Vide supra Origeneis testimonium. MART.

— Obelum hic præponit et Græcus, qui tamen integritas habet *μέγαρον ἕνα καὶ ἁμαρτίας ὑπὲρ τῶν ψυχῶν*, etc. Origene epist. ad African. n. 3, altero etiam loco, *καὶ* legit pro *ὅτι*. Quoquo autem modo velis, vertendum Latine videtur, *vitulum unum pro peccato pro animabus eorum*.

xerint Domino in cordibus suis. Sic faciebat Job omnibus diebus. Factum est, in his diebus: et ecce venerunt Angeli⁴, ut astarent coram Domino⁵. Et venit ✠ equidem: diabolus cum eis⁶. Et dixit Dominus diabolo: Unde ades? Et respondens diabolus Domino dixit⁷: Circumies terram, et peragrans quae sub caelo sunt, adsum. Et dixit ei Dominus: Animadvertisti in puerum meum Job, quia non est quisquam similis illi super terram? Homo sine crimine, verax Dei cultor, abstinens se ab omni malo. Respondens diabolus Domino dixit: Nunquid gratis colit Job Dominum? Non tu circumsepsisti quae sunt extra domum ejus, et intra domum ejus, et quae foris sunt omnia in circuitu ejus? Operibus manuum ejus benedixisti, et pecora ejus multa fecisti super terram. Sed mitte manum tuam, et tange omnia quae habet, nisi in facie tua benedixerit tibi. Tunc dixit Dominus diabolo: Unde omnia quaecunque habet, do in manu tua; sed ipsum noli tangere. Et discessit diabolus a facie Domini. In eo die filii Job, et filiae ejus ✠ comedebant, et ✠ bibebant vinum in domo fratris sui senioris. Et ecce nuntius venit ad Job et dixit ei: Juga boum arabant, et asinae pascabantur juxta eos, et venerunt hostes, et ceperunt eas, et servos occiderunt gladiis, et liberatus ego solus veni, ut renuntiares tibi. Adhuc ea loquente, venit et alius nuntius, et dixit ad Job ✠: Ignis ✠ Dei: cecidit de caelo et concremavit oves, et pastores consumpsit similiter, et liberatus sum

1. Puto supplendum hic *Dei* nomen esse, nam et Graecus habet, οὐ δὲ γὰρ τοῦ Θεοῦ, et Heb. בְּיָמָיו. Quin potius quod praecedit ecce adverbium, omitti poterat aut obelo notari.

2. Obscurus est iste locus apud Origenem. Consultat qui voluerit, notas Rodolphi Westeni in epistulam ad Africanum. Nos fides ms. codicis secuti, qui asteriscum notat hoc loco? duo puncta post verbum *equidem*, impressimus: certi ex Augustino, Hieronymum saepe ad singula verba, singulas apposuisse stellas. *MARR.*

3. Non aliam videtur Origenes ad hunc locum in laudata modo epist. ad Africanum verborum pericopae *ἴδωσαν*, quam quae in Graecis exemplaribus perperam hic addebatur, παραδόντες τὴν γῆν καὶ ἡμετέρας τὴν οὐρανόν, quae ad sequentem unice versionem spectant, et in nupera codicis Alexandrini editione iunguntur. Non, ut Martianeus putat, ea voluit Adamantius verba, ubi recte infra suo loco habentur, expungi.

4. Ista leguntur in Hebraeo praeter illud *adsum*:

ego solus, et veni, ut nuntiares tibi. Adhuc eo loquente, venit alius nuntius, et dixit ad Job: Equites fecerunt nobis tres ordines, et cinxerunt camelos, et ceperunt eos, et servos occiderunt gladiis: et liberatus ego solus + et veni; et nuntiares tibi. Adhuc eo loquente, alius nuntius venit, dicens: (Job) ✠ filii tui et filiae tuae, tum comedunt et bibunt vinum apud fratrem suum seniore, subito spiritus malignus irruit a deserto, et tetigit quatuor angulos domus, et ruit⁸, et liberatus sum ego solus, et veni, ut nuntiares tibi. Tunc surrexit Job, et consudit vestimenta sua, et lotondit comam capitis sui: et procidens in terram oravit, et dixit: Nudus exii de utero matris meae, et nudus vadam illuc: Dominus dedit, Dominus abstulit: + sicut Domino placuit ita factum est: sit nomen Domini benedictum. In omnibus his +, quae contingunt ei; non peccavit Job + coram Domino: et non dedit insipientiam Deo.

Cap. II. — Et factum est in illis diebus venerunt filii Dei, ut adstarent ante Dominum, et venit diabolus in medio eorum ✠ ut staret coram Domino: Et dixit Dominus diabolo: Unde tu venis? Et respondit diabolus Domino ✠ et dixit: Circuivi quae sub caelo sunt; et peragrato toto orbe, adsum. Et dixit Dominus ad diabolum: Animadvertisti ergo famulum meum Job, quia non est quisquam similis illi super terram,

quare corruptus videtur textus epistolae Origenis; ubi dicitur, *circumies terram et peragrans eam*, abundare apud Septuaginta. *MARR.*

5. Bene monet Chrysostomus ad hunc locum *ignis cecidit de caelo*, apud Aquilam et Theodotum adhibitum fuisse nomen Dei, id est, *ignis Dei cecidit de caelo*. *MARR.*

6. Positum hic loci ab exscriptore obelum sustulimus: non enim ante vocem *haec alia*, sed ante verbum *Job*, apponendus erat, quia *Job* non legitur in Hebraeo. *MARR.*

— Scripsit Origenes ἐρχεται + πρὸς Ἰὼβ: λέγων, etc. ad cuius videtur normam locus iste religendus, venit +: dicens, etc. Certe in Hebr. Jobi nomine, quod adeo uncinis inclusimus, tacet.

7. Desunt in ms. quae sequuntur: *ceciditque super pueros, et mortui sunt*. *MARR.*

— Supple ex Graeco *isthaec domus super pueros tuos, et mortui sunt*, quae librariorum oscitantia in Latino ms. excidisse, nihil est dubium.

homo innocens, verax Dei cultor, abstinens se ab omni malo, et adhuc perseverat in innocetia: tu vero dixisti, ut substantiam ejus frustra perderem. Respondens autem diabolus Domino, dixit: Corium pro corio, et omnia quaecunque habuerit homo dabit pro anima sua. Sed extende manum tuam, et tange ossa et carnes ejus, nisi in facie tua benedixerit tibi. Dixit autem Dominus diabolo: Ecce trado illum tibi: tantum animam ejus custodi. Et egressus diabolus ✠ a facie Domini: percussit Job vulnere pessimo, a pedibus us-

que ad caput. Et tulit ✠ sibi: testam, ut rederet saniem. Illi ✠ ipse: sedebat in stercore (extra civitatem. Tempore vero multo interjecto.) ✠ Et dixit illi uxor sua: Quousque sustinebis + dicens ✠: Ecce exspecto parvo + sustines spem salutis? + Ecce enim exterminata est memoria tua a terra, + filii et filiae, mei ventris, dolores et gemitus + quos frustra portavi cum labore. + Tuque in putredine vermium sedes + pernoctans sub divo + et ego oberrans, et deprecans ✠ de loco in locum, et de domo in do-

1. Quae intra uncinis comprehensa sunt, non sunt notata obelisco in ms. codice; etsi minime legantur, apud Hebraeos, redundantque in Graecis exemplaribus LXX. Quid vero doceat nos immediate sequens asteriscus, scire non possum. Ideo tanquam inutilis et errore librariorum positus habendus esse videtur. *MARR.*

— Totidem sunt et in Graeco verba, nec tamen ἀδελφόν, quae nos uncinis circumscripsimus, quod in Heb. desideratur: ἦτο της πόλεως. Χρόνος ἐξ πολλοῦ προσεβλήθη. Qui subsequitur asteriscus, unam illucescere facit. Et, vocationem, quam nos o textibus Heb. et Graeco sufficimus, ut ipsa asterisci, quem inutilem, ac positum librariorum errore Martianeus putavit, ratio constaret.

2. Manifesto exscriptoris errore hic notatus erat asteriscus pro signo obeli, et quidem post verbum *dicens*, quod non legitur in Hebraeo. Nos Origenis auctoritate fulti, suis locis ac signis omnia restitimus. *MARR.*

— Martianeus hic duo crassiora puncta apposuerat, ad finem ἀδελφόν vocis denotandum, perinde ac si quae sequuntur, *ecce exspecto parvo*, de Hebr. essent textu, cum minime sint, et jugulari pariter obelo debeant. Id ex ipsa, quam Mart. innuit, Origenis epist. ad Africanum constat, cuius opera pericopae est verba describere: κείνος ἐν τοῖς ἡμετέροις κατὰ τὰ Ἑβραῖα, ἐστὶν ἡσυχία τοῦ ἁγίου πνεύματος ἀπὸ τοῦ « Μέγα τίνος καρτερήσας; λέγων Ἰὼβ, ἀναμένο χρόνον εἶναι μικρὸν προσδεχόμενος τὴν ἐπιβία τῆς σωτηρίας μου. » ἵνα τοῦ « ἴνα ἀναπέσσωμαι τὸν μόχθον μου καὶ τὸν ὄδον, αἱ μὲν νῦν συνέχουσι » μόνον γὰρ τὰ ἔργα τῆς γυναικὸς ἀνεχέσθαι τὸ, « ἀλλ' ἐπὶ τὴν ἔρημα πρὸς Κύριον, καὶ τὰ εὐχὰς ». Nulla in nostris exemplaribus ultra Hebr. redundant, quae his uxoribus Job verbis: quousque perseverabis? adduntur, dicendo: Manebo adhuc parvo tempore exspectans spem salutis meae, usque ad illud, ut requiescam ab arumnis meis, et a doloribus qui me nunc detinent: nam haec tantum uxoribus scripta sunt: sed die verbum contra Dominum, et morere, Nihil hoc luculentius testimonio.

3. Ex distinctione versicularum, quam retinet ms. Alexandrinus in catena Graecorum patrum, hunc obelum supplēvimus: tot namque Scripturae pars

isthaec obelos debet habere, quot habet versiculos: alioquin minime pericopae foret influenti, quanta versuum copia redundat apud LXX interpretes, cuius nullum extat vestigium in Hebraeorum voluminibus. Porro vice versa non nihil juvant obeli hic notati ad restituendam perfectam versuum distinctionem in ms. Alexandrino, quia nonnullam quoque diversam sub una divisione ibi leguntur. *MARR.*

4. Neque plura Graecis habet textus: Martianeus tamen in addendis alterum hunc versum superfluum hic jubet atque interseri: *Et ero vaga, et habitu ancillae ambulans*, quod verba lea olim sint in alio exemplari Job juxta LXX a Jo. Camerario Dalburgio episcopo Vangionum. Constatit vero ab hujusmodi episcopi mox recitando testimonio, minime supplendam eam simul esse pericopam, sed stare pro hic impressa: *Et ego oberrans, et deprecans*: et quod ille invenit in Badagiensi monasterio exemplar non Hieron. Versionis, sed alius fortasse antiquioris esse. Sic autem verba ejus habent: Sapo quaestus sum, Scripturam sacr. pluribus in locis a vera interpretatione esse depravatam, non Hieron. viri doctissimi et sanctissimi culpa, sed vitio librariorum. In qua re nonnulli nebulones incolae cellarum urbanarum mihi adversati sunt, ex spiritu vini sententia suas proferentes: quorum ut inscitiam luculentam arguamus, mitto quae nuper in Badagiensi monasterio in veteri biblia reperi verba uxoris Job, in omendatis biblis nostris deficientia: *Dixit autem illi uxor sua: Adhuc tu permans in simplicitate tua? Usquequo tu nunc sustines, et dices: Ecce exspecto paucum tempus, adhuc sperans spem salutis? Ecce exterminata est, et perit memoria tua de terra. Filii tui et filiae tuae, ventris mei gemitus et dolores, quos in vacuum portavi cum labore: tu autem ipse ecce sedes in putredine vermium, pernoctans et vigilans sub divo: et ego vaga et habitu ancillae ambulans de loco in locum, et de domo in domum operis causa, exspecto quando solo occidat, ut requiescam a gemitibus meis et laboribus, qui me nunc temporibus his comprehenderunt; sed die aliquod verbum, benedic in Domino, et morere. Nos unam sufficimus vocationem ego, quae deest, atque eam quidem tum Graecis codicis opo, tum recto cogente sensu.*

mun, + expectans quando sol occidat, + et requiem agam laborum : + et gemitum, qui me nunc agunt ; sed die aliquid verbum in Dominum, et morere. At ille + intuens : dixit ad eam : Tanquam una de stultis mulieribus locuta es. Si bona suscepimus de manu Domini, mala quare non sustineamus? In omnibus his + + que acciderunt illi : nihil peccavit Job labiis ✽ suis + ante Dominum.

Ut audierunt tres amici ejus omnia mala hæc que acciderunt illi, convenerunt unusquisque de regione sua ad eum, Eliphaz Themanites (rex) Baldad Sauchites (tyrannus) et Sophor ✽ Namathites + Mineorum rex. Et venerunt ad eum simul et visitarent, et consolarentur. Videntes autem eum procul, non agnoverunt. Et exclamantes voce magna flevrent, scindentes singuli vestimenta sua ; spargentes singuli pulverem super caput suum ✽ in cœlum, ; sederunt cum eo ✽ in terra : septem diebus, et septem noctibus ; et nemo eorum locutus est ✽ ad eum verbum. Videbant enim vulnera ejus atrocia, et magnum dolorem valde.

Cap. III. — Post hæc Job aperuit os suum, et maledixit diei suæ. Et ✽ respondens Job : dixit :

1. De his additamentis ita monet S. Chrysostomus : Ὁ Ἑβραῖος ἀπὸ οὐκ ἔχει, ἀρσάντων τὴν ἔννοιαν προσεφέρεται. Hebraeus codex hoc non habet, contentus sensum explicuisse. Sic autem Chrysostomum intellige, quod Hebraeus non habeat ea, que obeliscis notata ac jugulata sunt. MARX.

2. Quædam falso Martianeus præposuerat his verbis que acciderunt illi, obelum sustulimus, cum et luculentissime in Hebr. hic loci sint, וְלֹא יָדַעְתִּי, que cœmerunt super eum, et deceptus videatur loci similitudine superiori proxime versu Latinus amanuens, ut eandem iisdem verbis præfigendam putari obeli notam.

3. Verba uncinis terminata absunt in Hebraico ; hæc tamen errore vel incuria librariorum non sunt obeliscis notata in ms. codic. MARX.

4. Redundant, si Hebræo componantur, hæc propria verba, vulnera ejus atrocia, quæ malum adeo veru prælixo denotari. In Græco etiam cod. Alexand. Ἐδραὸν γὰρ τὴν πλῆθὴν (βαρὴν οὐσαν καὶ) μεγάλαν σφόδρα verba quæ parenthesi clausimus, obelo confodiantur. Adeo quam plane contrariam s. interpretis menti asterisci notam Martianeus præposuit verbis et magnum dolorem valde, mundum Latini amanuensis aperitissimum inde amovere non dubitavimus.

5. Legit S. Augustinus in annotationum libro, in qua dixerunt : Græcus quoque ἐν ἡ εἶπον.

Pereat dies ille in quo natus sum ✽ in eo ; et nox in qua dictum est, conceptus est homo. Nox illa sit [At. sint] tenebra : nec requirat Dominus eam desuper, nec inveniat eam lumen ; sed excipiant eam tenebræ et umbra mortis. Veniat super illam caligo, ✽ et conturbent eam quasi amaritudines diei ; et noctem illam ✽ suscipiant tenebræ. Non sit in diebus anni, neque numeretur ✽ in diebus mensium, ; sed non illa sit dolor, nec veniat jucunditas + neque gaudium ; in ea ; sed maledicas illi maledicens diei (illi) qui magnum cœlum capturusest. Tenebrescant sidera noctis illius ; permaneat, et in lucem non veniat neque videat Luciferum orientem, quia non conclusit portas ventris matris meæ, abscondisset enim laborem ab oculis meis. Quare enim in ventre non obii, ex utero exiens, et non + protinus ; perii? Et ut quid constiterunt mihi genua? Quare ubera suxi? Nunc ✽ utique dormiens quiescerem, et somni securitate fruerer cum regibus honoratis terræ, qui gloriabantur in ✽ gladiis : aut cum principibus quibus (multum) fuit aurum qui compleverunt domos suas argento : aut tanquam abortivum prolapsum + de vulva matris, ; aut tanquam infantes qui non viderunt lucem. Ibi impii deposuerunt furorem

6. Denuo S. Augustinus, nec veniat in eam lumen, pressius Garco, μηδὲ ἴδοι εἰς αὐτὸν φῶς.

7. Tametsi nihil immuto, et inclusam uncinis vocem retineo, ac scio ita ferme locum etiam ab Augustino, malim tamen pro illi, quod ut vides, in Hebræo pronomen non est, legi illo, ac jungi subsequenti sententiæ, ille qui magnum cœlum, etc. Græcus, ἔ μὲνον μέγα κῆτος χαρδασαται. Leviora quædam infra taciti emendamus.

8. Ante verbum hoc meis appositus est obeliscus in ms. codice : nos vero illum expunximus, quia in Hebræo voluminibus legitimus cum pronominem, ab oculis meis. MARX.

9. Vitioso lectum a Martianeus itaque pro utique : tum alterum additum nunc adverbium : Nunc itaque nunc dormiens, etc. Nos locum ex S. Augustini testimonio et Græci codicis auctoritate emendamus : Νῦν ἂν κοιμηθεὶς κ. τ. λ.

10. Iterum ex vitioso codice perperam lectum a Martianeus in malis, pro in gladiis, quod substituere non dubitavimus post Hebræum textum וְיָדַעְתִּי, Græco ipso et ἐν ἔστον præferentio. Sed et S. Augustinus, qui gloriabantur in gladiis. Unde est, inquit, et gladium spiritus, quod est verbum Dei.

suum. Ibi requieverunt fatigati corpore, simulque in æternum ✽ abundaverunt : nec audierunt vocem exactoris. Pusillus et magnus ibi est, et servus ✽ non timens dominum suum. Ut quid enim datur eis qui in amaritudine sunt lux et vita, animabus quoque sunt in doloribus, que desiderant mortem, et non contingit illis, quærentes eam tanquam thesaurum, et gaudio afficiuntur. Mors viro requies, cujus via abscondita est. Conclussit enim Deus adversus eum. Ante escas quippe meas gemitus ✽ (ad Dominum) : et fleo coarctatus timore. Timor enim quem verbar, venit mihi, et quem timebam, comprehendit me : neque in pace fui, neque in silentio, neque in requie : venit autem [At. enim] mihi ira.

RESPONDENS AUTEM ELIPIHAZ THEMANITES, DIXIT :

Cap. IV. — Ne forte loquamur tibi in molestia. Pondus autem verborum tuorum quis sustinebit? Quod si tu monuisti multos, et manus infirmium consolatus es, et ægros corroborasti sermonibus, genibusque infirmium valetudinem prastitisti, et nunc venit in te dolor, et penetravit te, tu autem conturbatus es : nonne timor tuus stultus est, et spes tua, et simplicitas vitæ tuæ? Recordare itaque quis mundus perierit, vel quando veraces radicibus interiorum. Quædammodum vidi arantes pessima, et qui serunt ea, dolores metunt sibi. Præcepto

1. Tertio vitioso et falso factum a Martianeus serpens metuens, pro servus non timens, quemadmodum emendatum a nobis est, tum ad recti sensus, cum etiam ad normam codicis Græci θεράπων οὐ δειδωμένος. Quam lectionem luculentissimo testimonio firmavit S. Augustinus : Et servus non timens dominum suum. Sive secundum illud : Vis non timere potestatem, bonum fac. Sive secundum illud : Consummata dilectio foras mittit timorem.

2. Omittuntur hæc in ms. cum invenerint sepulcrum, vel si fuerint consecuti. Consulendus est textus Hebræus, ac ms. Alexandrinus ad intelligentiam hujus loci. MARX.

— Subjungit Græcus Alexandrini codicis textus : ἐὰν κατατίχῃς, id est, si fuerint consecuti : in aliis additur præterea, θανάτου, id est, mortem. Paria habet Hebræus quoque textus.

3. Facile pro ad Dominum, quas voculas uncinis inclusimus, legendum uno est verbo adest : facile enim libraribus scriptio nescio qua similitu-

domini peribunt, et spiritu ire ejus demolentur. Fremitus leonis, et vox lææne, et ✽ gaudium draconum exstinctum est. Myrricoleon perit, eo quod non haberet escam : et catuli leonum divisi sunt ab invicem. Quod si aliquid verbum verum fuisset in sermonibus tuis + nihil horum tibi accidisset : Nunquid non capit auris mea magnifica ab eo, somnum et timorem nocturnum? Decidente timore in homines, horror mihi accidit et tremor : et valide ossa mea commovit, et spiritus in faciem mihi occurrit. Horuerunt capilli mei et carnes. Exsurrexi, et non cognovi. Inspeci, et non erat figura ante faciem meam : sed auram tantum et vocem audiebam. Quid enim? Nunquid homo coram Domino mundus erit, aut ab operibus suis sine macula vir? Si contra servos suos non credit, et adversus Angelos suos pravum quid reperit. Habitantes autem domos luteas, de quibus et nos ex eodem luto sumus, percussit illos tanquam tinea, et a mane usque ad vesperam ultra non sunt, et quod non possent sibi ✽ ipsis subvenire perierunt. Afflavit enim eos, et aruerunt, interiorum, quia non habebant septientiam.

Cap. V. — Invoca autem si quis tibi respondeat : aut si quem sanctorum Angelorum videas. Etenim stultum intermit [At. permit] ira : errantem autem occidit zelus. Ego autem vidi stultos radicem mittentes ; sed protinus comesta est eorum conversatio. Longe fiant filii

dino deceptus est. Sic certo ipso olim Augustinus legit : gemitus adest : et fleo, etc. Illud vero ad Dominum, neque Græcus codex, ut de Hebræo interim taceam, agnoscit.

4. Cum sit in Græco τὸς ἔστω, id est, via : in Latino autem vox isæthæ perquam similis sit vitæ, opinari licet, confusum olim a libraribus nomen, hocque illi temere substitutum.

5. Hic vero manifesto mendosa visa est Martianeæ lectio gladium exstinctum, pro qua rescriptimus gaudium exstinctum. De hoc primum rectus nos sensus monuit, nam gaudium quidem exstingui, non gladium intelligimus : deinde Græci ipsius textus vocabulum γαρύφαλα, quod gaudii offusionem, suo jactationem insolentem significat : denique et S. Augustini eadem lectio persuasit. Pro haberet, quod sequitur, antea erat habet.

6. Erat minus recte ipsi : Græcus, παρὰ τὸ μὴ δύνασθαι αὐτοὺς ἐκταροὺς βοηθήσαι. Augustiniani quoque libri, quod non possent sibi ipsis subvenire.

eorum a salute, et conerantur autē [Al. super] januas ¹ [infirmorum], et non sit qui eruat. Quae enim illi congregaverunt, iusti comedent, ipsi vero de malis non liberabuntur. Exhaustur fortitudo eorum. Non enim prodiet de terra labor nec de montibus germinabit dolor; sed homo in labore nascitur: pulli autem vulturis altissime ² volant. Unde et ego deprecabor Dominum, et Dominum omnium dominatorem invocabo, qui facit magna et investigabilia: gloriae + et ingentia ³; quorum non est numerus. Qui dat pluviam ⁴ super ⁵ faciem; terrae, et mittit aquam sub caelo. Qui facit infirmos in excelso, et qui impeditos excitat ⁶ in salutem. Qui mutat consilia astutorum, ut non faciant [Al. faciat] manus eorum veritatem. Qui comprehendit sapientes in prudentia, et consilium versutorum exterret. In die occurrent illis tenebrae: et [Al. aut] tanquam nocte palpabunt in meridie. Et pereant in bello, et egrediatur de manu potentis infirmus. Si autem infirmo spes: et iniquus obstruatur. Beatus autem vir, quem arguit Dominus. Corceptionem ergo omnipotentis ne abnueris. Ipso enim dolore facit, et rursus medetur. Percutit, et manus ejus sanat.

1. Martianus legit *impiorum*, qui veteris amanuensis error est. Nos accepimus ex Augustino *infirmorum*, quos etiam in bonam partem interpretatur, id est, *humiles, et qui recepti fuerint in cubiculum a sponsa*: tantum abest, ut pro impiis habuerit. Concinit vero et Graeca vox *ἰσχυρῶν, minorum*; quae tamen in Hebraeo vacat, atque hic adeo uncinis includitur. Leviora infra emendamus.

2. S. Augustinus *volitant*, quod verbum et in subnexa ibi expositione servat.

3. Obelus hic positus erat post *ingentia*, quem suo loco restituere aequum fuit, ne aliqua fraus subreperet ex notariarum errore. Marr.

— Finalia puncta quae et saepe alibi Martianus praetermittit, hic et subsequenti loco suffocimus, ut quousque procedat lectio bene confodienda, seu asterisco illustranda, constet.

4. Praeponebatur in Martiano editione asteriscus praecedenti verbo *super*, nullis deinde additis terminalibus punctis. Liquet vero ex Alexandrii codicis nupera recessione, uni voci *ὑπερῶν*, id est, *faciem*, asteriscum in hexaplis fuisse praefixum, quemadmodum restitimus.

5. Villosus in suo legit Martianeus codice *inferni pro ferri*, nam et Graecus textus habet *ἐκ χειρὸς αἰθέρος, de manu ferri*, seu *ferreae*: et S. quoque

Sexies de necessitatibus liberabit te, et in septimo non te tanget malum. In fame liberabit te a morte, in praefio vero de manu ⁴ ferri solvet te. A flagello linguae abscondet te: neque timoribus, neque superveniens tibi mala. ⁵ Injustos et iniquos deridebis, ⁷ et ferocientes bestias non timebis. ⁸ Quia cum lapidibus agri habebis fodos. Bestiae enim ferae pacate erunt tibi. ⁹ Deinde scies quod in pace erit domus tua: et iabernaculi tui conversatio non peccabit. Et scies quod multum erit semen tuum: et filii tui erunt tanquam herba omnis in campo. Et venies in sepulcrum tanquam frumentum maturum [¹⁰ quod in tempore suo metetur] aut tanquam acervus areae in tempore suo congregatus. Ecce haec ita exquisivimus. Haec sunt quae audivimus, tu vero scito temetipsam [quid egeris].

RESPONDENS AUTEM JOB, DIXIT :

Cap. VI. — Si quis appendens ponderet iram meam, et ¹⁰ sermones meos ponat in statera simul arena littorum inveniet graviores. Sed ut

Augustinus ita praefert quod etiam interpretatur, *de potestate vinculorum*. Nos horum ope textum veram lectionem restitimus.

6. Supplet hic Graeci codicis Alexandrini editio, *καὶ οὐ φοβήσῃ ἀπὸ ταλαιπωρίας, ὅτι δεινότερα ταλαιπωρία. Et non timebis a miseria, quoniam veniet miseria.*

7. Quam hic Martianus praeposuerat, delevisimus asterisci notam, quam etiam Alexandrii codicis editio caret. Pro *ferocientes* legit S. Augustinus *feroces*: sed eo longius Graecus ipse contextus abhinc: *Ἄπὸ θεῶν ἀποκίων ἐπὶ γῆς οὐ φοβήσῃ*. Tum addit: *θήρας γὰρ ἄγρια ἐπὶ τῶν ὄρεων αὐτοῦ: bestiae enim feroces, pacate erunt tibi*: quae tamen verba ad subsequentem versum unico spectant, et male in eo codice Graeco repeti, ex Hebraeo archetypo liquet.

8. Iterum plus habet codex Alexandrinus, quae sub asterisco continuat: *καὶ γνώσῃ ὅτι ἐν ἀρχῇ τὸ σπέρμα σου, καὶ ἐπιπλήσῃ τῆς εὐκαρπίας σου, καὶ οἱ υἱοὶ αἰθέρος*: quae ad Hebraeum comparata textum, mera videntur subsequentis sententiae glossemata.

9. Nempe somel est in Hebraeo *תבואה*, quod ad acervum areae refert. Vide quoque in hunc locum versionis Hieronymianae ex Hebraeo diximus.

10. Legendum *dolores*, ipso Martianeus monuit: et est quidem in Graeco *δδύνας*.

videtur, verba ¹ mea sunt mala. Sagittae enim Dei [Al. Domini] in corpore meo sunt: quarum furor bibit sanguinem meum. Cum enim incipio loqui, stimulant me. Quid enim? Nunquid frustra onager clamabit nisi escam quarens [Al. requirens]? Aut bos mugiet cum habeat in praesepe cibos? Nunquid potest sine sale ovi panis: aut est sapor in sermonibus vanis? Sic nec anima mea potest cessare. Fetidas enim video escas meas, sicut est odor leonis. Quod si del et veniat postulatio mea, et spem meam det Dominus: incipiens Dominus vulneret me, sed non in perpetuum me interficiat. Sit mihi civitas sepulcrum, super cujus muros saliebam. Non parcam. Non enim mentitus sum ² verba sancti Dei mei. Quae est enim virtus mea, ut sufferam? Aut quod tempus meum, ut sustineat anima mea? Nunquid virtus lapidum, virtus mea, aut carnes meae sunt aerae? Aut non in ipso confidebam ³? Sed adiutorium a me recessit. Aversa es a me misericordia, et visitatio Domini me desepit. Propinqui mei non respuerunt me tanquam torrens deficiens, aut sicut fluctus transierunt me. Qui me metuebant, nunc irruerunt super me. Sicut nix aut glacies constricta cum tabuerit in calore, non apparet quid fuerit: sic et ego derelictus sum ab omnibus. Perii, et exsul de domo mea factus sum. Videte vias Themanorum, semitas Sabaeorum. ⁴ Intuemini, quia confusionem consequentur

qui in civitatibus, et in divitiis confidunt. Nunc autem et vos insurrexistis in me sine misericordia: sed videntes vulnus meum, timeo. Quid enim? Nunquid aliquid vos pelvis, aut fortitudine vestra indigeo, ut me salvetis ab inimicis, aut de manu potentium eripiatis me? Doceat me, et ego obmutescam. Si quid erravi, dicite mihi. Sed ut video, ⁵ prava veri hominis esse dicitis. Non enim a vobis auxilium peto, neque increpatio vestra silentium imponit mihi. Neque enim elocutionem sermonis vestri sustinebo. Vorumlumen super pupillam [Al. sustillum] irruistis, et insulistis in amicum vestrum. Nunc autem ⁶ aspicientes ⁷ vacate mihi. In facie vestra non mentiar. Sedete, et non sit iniquitas: et rursus iustitiae adestote. Non est enim in ore meo iniquitas.

Cap. VII. — Et fauces meae nonne sapientiam meditantur [Al. meditabantur]? Nunquid non tentatio est vita humana super terram, et sicut quotidiani mercenarii vita ejus? Aut tanquam servus metuens dominum suum, et consecutus umbram: aut tanquam mercenarius qui expectat mercedem operis sui? Sic et ego expectavi mensis vanos, et noctos dolorum datae sunt mihi. Si dormiero, dico: Quando dies? Et si surrexero, rursus: Quando vespera [Al. vesper]? ⁸ Repletur autem doloribus a vespera usque ad mane: et concrevit corpus meum putro-

1. Tacet in Augustiniano libris pronomen *mea*.

2. Apud S. Augustinum: *Non enim mentitus sum: verba sunt sancta Dei mei*. Graecus impressae lectioni nostra haeret propius.

3. Addit praeterea Augustinus, *cum mihi bene esset*: quae tanquam sacri textus germana verba interpretatur, *id est, cum essem immortalis ad imaginem Dei*. In Hebraeo autem aut Graeco textibus non dicit.

4. Aliter haec idem necit, *semitas Sabaeorum intuemini*; sed et Graecus textus abhinc, et plus habet.

5. Solidum hunc versiculum 21: *Nunc autem et vos insurrexistis in me sine misericordia: sed videntes vulnus meum timeo*, qui in Martianeae editione veteris descriptoris incuria deerat, nos ex S. Augustino totidem verbis suffecimus. Neque vero ex his erat haec verborum peritiope, quae aut obelo jugulanda sunt, aut sub asterisco supplenda, ut causari exemplarium varietatem, aut notarium possis: sed quo continenter cum in Hebraeo, tum in Graeco,

maxime textu obtinuerit: *Ἄραρ δὲ καὶ ἡμέτε ἐπέθηκέ μοι ἐνδελαιώνας, ὥστε ἰδόντες τὸ ἔμὸν τραύμα φοβήθητε*. Quibus de verbo ad verbum Latina, quam restitimus, interpretatio respondet. Vide, si lubet, ipsiusmet Augustini annotationem.

6. Augusti. *parca* pro *prava* nedom legit, sed etiam in subjuncta annotatione exponit: *Eum dicit verum hominem, qui personam significat agentis penitentiam conversione ad Deum, cuius parva verba dicebant*. Attamen *παύλα*, quod est in Graeco, vocabulum, proprie deteriora, mala, nequam, et vero homine indigna verba significat.

7. Graecus habet *ὡς δὲ ἐπιβήσῃ εἰς πρόσωπα ἡμῶν, ὡς φέρομα*. Nunc autem *inspiciens in facies vestras, non mentiar*. Facit vero cum impressae lectione Hebraeus, atque ipso Augustinus, qui uno verbo *inspicientes*, pro *aspicientes* abhinc.

8. Minus bene in Martianeae editione *repletor*. S. August. in instanti *repletor*, et Graecus quoque *πλήρης δὲ γένωμα*, legunt: quorum ut nos lectionem praefereamus.

dine vermium. Infundo glebas terrae, radens saniem, et vita¹ mea exiliis est, quam loquela, et perit in vacuum spes. Recordare itaque [Al. ergo] quia spiritus est vita mea, et non² amplius reverletur oculus meus videre bona. Σ non me cognosceret oculus videntis? Σ Oculi tui in me, et non subsisto⁴; tanquam nubes expurgata [de caelo]. Si enim homo descenderit ad inferos, ultra non ascendet, et non revertetur amplius domum suam, neque cognosceret illum ultra locus suus. Propterea itaque et ego non parcam ori meo: loquar in angustia positus spiritus mei, aperiam⁵ amaritudinem animae meae + coarctatus: utrumne mare sum ego, aut draco, quia⁶ statuisi super me custodiam? Σ Quia dixi: Consolabitur me lectulus meus, et referam ad meipsum consolationem in toro meo: exterres me per somnia et per visionem obstupescis: ⁷ absolves a spiritu meo animam meam: et a morte ossa mea. Σ Repuli. Non enim in sempiternam vivam + ut patienter feram.

Discede a me. Vana est enim vita mea. Quid est enim homo quod exaltasti eum? Aut quia sensu tuo intendisti ad [Al. in] eum? Et visitationem ejus facies in mane, et in requio iudicabis eum. Usquequo me non dimittis, neque desieris donec glutiam [Al. deglutiam] salivam

1. Pronomen mea, quod deorat, ex Augustino et Graeco suslicimus.

2. Pro hisce verbis, et non amplius revertetur oculus meus videre bona, quae toudem et in Graeco sunt, S. August. tantum habet et non revertar ad visibilia.

3. Vitiose legit Martianeus uno verbo nonne pro non me, quod restituimus ex Augustino, et Graeco quoque textu. Etiam pro cognosceret, antea legebatur in instanti minus bene cognosceret.

4. Deorat terminalis punctulorum nota, quam suspicimus.

5. Graecus plus habet ἀνοίξω τὸ στόμα μου ἐν παύσει, x. τ. λ. aperiam os meum in amaritudine, etc. Hebraeus haud item. Pro eo qui subsequitur obolo, antea erat asteriscus, quem tamen ipsemet Martian. improbat.

6. Emendavimus statuisi, juxta Graecam πειράξω et Augustini lectionem: antea haud bene legebatur in prima persona statui.

7. Iterum emendavimus absolves, juxta Augustinum, Graecumque verbum ἀπαλλάσσω: pro quo legebat Martian. absolvens.

meam [in dolore]? ⁸ Si ego peccavi, quid possum tibi facere? Tu qui seis sensum humanum. Quare posuisti me, ut loquar adversum te, et sum tibi oneri? Et quare non es⁹ oblitus iniquitatis meae, et purgasti peccatum meum? Nunc autem in terram ibo¹⁰. Mane vigilabo, et ultra non ero.

AD HÆC BALDAD SAUCHITES, DIXIT:

Cap. VIII. — Quosque loqueris hæc? Spiritus multi loquax est ori tuo. Nunquid Dominus injuste agit cum judicat, aut qui fecit omnia turbabit quod justum est? Si filii tui peccaverunt coram eo, misit in manu iniquitates eorum. Tu autem consurge diluculo ad Dominum omnipotentem, et precare. Si mundus et verax Σ es tu, precem exaudiet tuam, et restituet tibi vitam justitiæ, et erunt priora tua minima, novissima autem tua infinita. Interroga enim generationem priorem, et exquire genus parentum¹¹. Et hesterni sumus, et nescimus, et umbra est vita nostra super terram. Aut nunquid non hi docebunt te, et referent tibi: et ex corde suo proferent sermones? Nunquid virescit [Al. vires] scirpus sine aqua, aut crescit juncus nisi irrigetur? Adhuc in sua radice consistit, et non metetur. Antequam¹² bibat omnis

8. Aliter noctit S. Augustinus, a morte ossa mea repuli. In Graeco autem codice postquam hoc verbum, neque sub asterisco invenitur.

9. Suffocimus conditionalis tē voculam, quam deorat ope Graeci exemplaris, εἰ ἔγω ἤμαρτον, tum Augustiniana lectionis, quam et propria annotatio confirmat. Si peccavi, nihil possum tibi facere... tum paucis interjectis: Si autem peccatum hominis nec facti, nec dicti tibi nocet, etc.

10. Legit S. Augustinus in tertia persona oblitus est: et Graecus ἴδεν ἐπιπέσω.

11. Pro mane vigilabo, quod et Graecus textus sonat, ἠρβήσω, vitiose praefertur Augustiniani libri, nam evigilabo. Leviora infra emendamus.

12. In ms. codice error hic est exscriptoris, qui legit, et externi sumus, id est, externi pro hesterni. Mart.

13. Supino errore, qui tamen in antiquis mss. fore obvisus est, lectum a Martiano vivat pro bibat, quod nos, Graeco suffragante textu, ἀπό τοῦ πᾶν, restituimus. Elegantissimo autem Augustinus, nisi, inquit, bibat: non enim aliquando viruit inpius.

herba, nonne arescit? Sic igitur erunt novissima hominum, qui obliviscuntur Dominum. Spes enim impij peribit, et non habitabilis erit domus ejus, atque araneis complebitur tabernaculum ejus. Quod et si suffulserit domum suam, non stabit; et cum coeperit, non permanebit. Humidus est enim ante solem, et de putredine¹ ejus germen ejus ascendet. In congregationibus lapidum dormit, et in medio lapillorum vivet. Si² deglutierit, locus mentietur eum. Non enim advertisti hæc, quia eversio imputabilis est. De terra autem alterutrum³ germinabit. Dominus enim non⁴ reprobat innocentem, nec ullum munus impij accipiet. Veracium autem os replebit risu, et labia eorum confessione. Inimici autem eorum induentur confusione, et tabernaculum impij non manebit [Al. permanebit].

ET RESPONDENS JOB, DIXIT:

Cap. IX. — Vere scio quia ita est. Quomodo

1. Pronomen ejus, quod hic legit et Augustinus, et in Graeco ipso textu resonat, αὐτοῦ, nos supplemus.

2. Antea erat si deglutietur, pro quo nos Augustiniam lectionem secuti, rescriptimus deglutierit, et Graecus, ἐάν καταπίῃ.

3. Hic quoque rescriptimus germinabit, juxta Graecum ἀναβλάσκει, et Augustini testimonium: male antea, solemnique antiquiorum lapsu, legebatur germinavit.

4. Ita et Graecus habet ἀποκρίσεται legit tamen Augustinus probabit: addit vero an, non reprobat? Vel illud: Impium probabit innocentem.

5. Plurimum numero Augustinus non respondebunt.

6. Martianeus in vetustate perducet: minus bene Graec. ὁ παλαιός.

7. Aliter hocce alterum isocolon legit Augustinus: Si altior me fuerit (aut celeritate perstrinxerit me), non cum agnoscam. Haud scio tamen num quae parentesi inclusimus, tanquam ipsius textus verba recit. Ut ut sit, noster satis bene cum Graeco quadrat.

8. Quamquam et Augustinus ita legit, et qui eum hoc proprie loco exponunt, Benedictini editores nihil de Latina ista lectione dubitant, sed Graecam modo satagant emendare, mihi eo magis Latina ipsa de mendo suspecta est, quo certius liquet, ex corrupto, ut voluit, Graeco exemplari, esse derivatam. Pro caetera penes LXX est χίτη, id est, χίτη τῶν ὀφθαλμῶν, cete quae sub caelo sunt: atque ut

enim poterit quis justus esse ante Dominum? Si enim velit iudicio contendere cum eo, non¹ respondebit ei unum de mille. Sapiens est enim sensu, et fortis et magnus. Quis durus fuit coram eo, et mansit? Qui in² vetustatem perducit montes, et nesciunt: qui vertit eos in ira, qui commovet orbem a fundamentis, et columnae ejus movebuntur. Qui precepit soli et non oritur, et caetera sidera signat. Qui extendit caelum solus, et ambulat tanquam super terram, super mare. Qui facit arcum, et vespertinum, et pleiadas, et interiora auri. Qui facit magna atque investigabilia: glorifica et ingenia quorum non est numerus. Si transgressus me fuerit, non video: et si³ transierit me, nec scie sciam. Si enim morti tradiderit, quis avertet, aut quis dicet illi, quid fecisti? Ipsius enim inavertibilis ira. Ab ipso subdita sunt⁴ caetera sub caelo. Quod si audiat me, et discernat sermones meos Σ secum.: Quod si etiam justus fuero, non exaudiet me. Σ Iudicium ejus

demus ultro, quod putant, labem allatam Graeco versioni, quae olim legere fortassis debuisset, χίτη τῶν ὀφθαλμῶν, id est, adjuvatores superbie, quod Hebraeo textui consonaret: latendum est tamen, quam dicunt labem longo esse antiquissimam, et multo ante Hieronymum, quem χίτη legisse, non χίτη, tum reliqua hujusmodi commatis interpretatio verborum, quae sub caelo sunt, manifeste evincit, cum ipsa vox caetera quae neque Hebraeo quidem lectioni, nec Graeco restituta χίτη conveni, sed snopte se iudicio prodit, scribarum vitio depravatam ab eam quam cum cete habet similitudinem. Aio itaque non caetera scriptum fuisse abs Hieronymo hic loci, sed cete: siquidem ex nullo unquam exemplari illam potuit interpretationem excedere; hanc vero propositum hexaplara, sive etiam commune τῶν LXX sponte totidemque litteris suffulcite, χίτη, cete. Optime autem habet et sensus, nam et Virgilius v. Aeneid. immania cete dixit, ubi videndus est Servius Graecam declinationem profrensus, et scopiosa cete Status i Achill. ut alios nunc taceam. E contrario qui caetera posuit, omnino non potuit interpres esse, sed vetus amanuensis, qui duas temere litteras pro suo capto atque arbitrato supplevit, et cum bene quodam sensum esset ex ea etiam fraude, vel, ut sibi fortasse videbatur, critica emendatione, facile lecturibus suis omnibus ad hunc usque diem imposuit. Imposuit vero jam inde ab ipsius aeo interpretis, nam ipse Augustinus, quem scimus hac usque Hieronymiana interpretatione in annotationum libro, jam tum depravato hujusmodi codice est usus, quod cum ex ejus lectione, tum praesertim ex subjuncta ibi annotatione constat:

rogabo. Si vero invocavero, et exaudierit, non credam, quod [AL. quoniam] exaudivit vocem meam. Non forte in turbine me conterat. Multas enim tribulationes meas fecit sine causa. Non enim sinit me respirare; sed implevit me amaritudine. Et enim quia potest obtinet. Nam iudicio ejus quis adversabitur? Quod et si fuero justus, os meum impii loquetur. Quod et si fuero sine crimine, pravus inveniar. Si enim et impii egi in animam meam, nescio. Verumtamen auferatur vita mea. Unum est propter quod et dixi: Magnum et potentem disperdit [AL. disperdidit] ira, quia nequam homines in magna morte erunt; sed justus hi deridentur. Terra tradita est in manus impij. Facies iudicium quasi vestigium operis. Quod si non est, quis ergo est? Vita autem mea levior est cursore. Fugerunt, et non viderunt bonitatem. Abierunt quasi vestigium navis, aut quasi aquila volantis, et querentis escam. Quod si et locutus fuero, obliviscor dum loquor. Declinans in facie [AL. faciem], et ingemiscam. Commoveor omnibus membris. Scio enim quia impunitum me non dimittis. Et quia sum impius, quare non sum mortuus, sed laboro? Quod si purificatus fuero in nive, et mundatus fuero mundis manibus, satis in sorde me tinxisti, et exseraturam

Ab ipso subdita sunt cetera sub celo: Excepto, inquit, ipso celo, id est, rationali creatura, quia si ipsa sibi cetera subdidisset, nunquam per ea quae subdidisset, puniretur. Vide quam cito, et quam laeta fraus invaluerit. Nosmet venerandae antiquitati tantum tribuimus, ut quam falsam ostendimus, mutare lectionem non audeamus.

1. Contrario sensu legit atque interpretatur S. Augustinus et non exaudierit: Graeco tamen ipso textu contradicente, qui eam negandi particulam non agnoscit.

2. Illud meam, asterisco praenotandum est, ut in Graeco. Pro quod sequitur adverbio verumtamen, vitiose lectum a Martianeo eorum autem. Denique iterum praefigendus asteriscus sequentibus unum est, etc. Porro Augustinus ἀνάλας legit, quod dici non, propter quod dici, tametsi istud Graeco magis consonat.

3. Satis vitiose, nullo autem ferme sensu, Martianus legorat neque homines, pro nequam homines, quod nos emendamus.

4. Mendoso, ut alibi ostendimus, hic quoque usus est codices S. Augustinus, qui legit, atque interpretatur, faciens iudicium, pro facies iudicium.

me est vestimentum meum. Non est enim homo sicut ego, cui contradicam: ut veniamus pariter ad iudicium. Utinam esset nobis arbiter, et qui argueret, et qui audiret inter utrumque [AL. utroque]! Avertat a me virgam suam; et timor ejus non me torreat. Loquar, et non timeam eum. Non enim nunc sum mecum.

Cap. X. — Defecit anima mea in vita mea. Proferam contra me sermones meos, loquar in amaritudine animae ++ coartatus, et dicam ad Dominum: Noli me docere impium esse. Quare me taliter iudicasti? Aut bonum est tibi, si inique egero? quia despicias opus quod manus tuae fecerunt, et ad consilium impiorum animadvertisti? Aut sicut homo perspicit, perspicis, aut sicut videt homo videbis: aut humana est vita tua, aut anni tui sunt? tanquam dies; hominis? Quia perquisisti iniquitatem meam, et peccata mea investigasti. Seis enim me nihil impii [AL. impie] fecisse. Sed quis est qui de manibus tuis eripiat [AL. eripiantur]? Manus tuae fecerunt me, et finxerunt me, postea vero mutatus percussisti me. Memor esto quod de luto finxisti me, et in terram iterum me convertes. Nonne tanquam lac mulsisti me, et coagulasti me ut caseum? Et pelle et carno me in-

5. Asteriscum, quem postremae tantum voci bonitatem, praetermissis etiam finalibus punctis, Martianeus praeposuerat, nos ad Graeci codicis normam hic sensimus revocandum initio versuculi. Quod sequitur verbum abierant, in Hebraeo quidem, non autem in Graeco resonat.

6. Martianeus minus bene in rebo legerat aquile volantes et querentes, quod veteris pronuntiationis est vitium.

7. Iterum vitiose idem legerat finari pro tinxisti, et paulo post non est enim homo, pro non es enim, etc. quo adeo post S. Augustini suffragium, ex Graeco βάλλας et ὁ δὲ γὰρ et ἀθρόωτος, nos resitimus. Leviora inferius emendamus.

8. Voculam nunc, Hebraeus, Graecus, ipsique Augustiniani libri tacent.

9. Deerat obelus, quem voce coartatus in Hebraeo tacente, necessarium ad Graeci quoque codicis normam suffecimus.

10. Praeposimus voci tanquam, asteriscum, quem male Martianeus postposuerat: addidimus et finalia puncta.

11. Pro iterum, mendose legit Martianeus tantum. In Graeco est πάλιν. Leviora infra emendamus.

duisti: ossibus et nervis me inscruisti. Vitam, et misericordiam mihi dedisti, et inspectio tua custodivit spiritum meum. Haec ergo cum in te sint, scio quia omnia potes, nec est tibi impossibile quidquam. Quod si et peccavero, custodies me: ab iniquitate autem non impunitum fecisti me. Quod si et impie fecero, vae mihi: et si justus fuero, non possum respirare. Plenus enim sum proprobrio: et capior sicut leo ad occisionem. Iterum autem commutatus saevissime crucias me. Restauras [AL. Instauras] in me tormenta mea. Ira magna usus es in me, et importasti mihi tentationes. Quare ergo de ventre eduxisti me et non sum mortuus, ut nullius oculi me viderent? Et essem tanquam non fuisset. Quare autem a ventre non sum sepultus protinus? Aut nunquid non est parum tempus vitae meae? Patere me, ut requiescam pusillum: antequam eam unde non revertar: in terram tenebrosam, et caliginosam, in terram noctis aeternae: ubi non est lux, nec est videre vitam hominum.

RESPONDENS SOFAR MINAEUS, DIXIT:

Cap. XI. — Qui multa dicit et audio debet. Aut nunquid eloquens, videbitur justus esse? Beatus homo natus, homo brevis vitae. Noli multus esse in verbis, cum nemo sit qui contradicat tibi. Neque dicas: Justus sum operibus, et sine crimine fui ante eum. Sed quomodo Dominus loquatur ad te, et aperiat labia sua tecum, et doceat te virtutem sapientiae, quia duplex erit super te: et tunc scies, quia digne reddita sunt tibi a Deo pro his quae peccasti. At vestigium Domini invenies, vel ad ultima venisti eorum quae fecit omnipotens? Sublimior est caelo, et quid facies? Profundior vero inferis quid seis? Aut longior a spatio vel altitudine maris. Quod si evertit omnia aut congrega-

1. Supra error, contrario autem sensu, lectum a Martianeo altere, pro patere, Graecus ἐπέω με. Sed et Augustinus sic legit, exponitque, patere ergo me, ut requiescam in te. Hic vero praeterea habet donec pro ut, moxque exaggerato suo ipso sensu videtur, non ipsa textus verba laudare, ubi addit antequam eam in pennis, unde reverti non licet.

2. Abundat altera haec vox homo, quam nequa S. Augustinus, neque Graecus repetit.

3. S. Augustinus, reddita sint tibi a Domino quae peccasti.

verit, quis dicit illi: Quid fecisti? Ipse enim novit opera iniquorum, et videns injusta, non negliget. Homo aliter nutat sermonibus, et vir natus mulieris tanquam onager erit in deserto. Si enim tu mundum possidisti cor tuum, et extendas [AL. extendens] ad eum manus tuas. Si iniquum quid est in manu tua, longe facito illud a te, et iniquitas in domo tua non maneat. Sic enim fulgebit facies tua, tanquam aqua pura, et expoliaberis [Forte expoliaberis] sorde, et non timebis: et laboris oblivisceris, tanquam fluctus qui preterit, et non terreberis: et oratio tua tanquam Lucifer erit: et a meridiano oriatur tibi vita, et confides quia est tibi spes. Et pro sollicitudinibus et curis apparebit tibi pax. Requiesces enim et non erit qui te expugnet, et rogabunt faciem tuam multi. Oculi autem impiorum tabescunt; salus autem relinquet eos: spes enim eorum perditio est anime.

RESPONDENS AUTEM JOB, DIXIT:

Cap. XII. — Ergo vos estis soli homines? Vobiscum morietur sapientia? Et mihi quoque est cor, sicut et vobis; sed justus vir et sine crimine venit in derisum. In tempus enim certum preparatus erat, ut succumberet alius, et domus ejus ut devastaretur ab iniquis. Imo vero nullus confidat, cum sit nequam, se impunitum futurum, quod in iracundiam provocat Deum, tanquam inquisitio in eos non sit futura. Sed tamen interroga quadrupedia, si tibi responderint [AL. respondeant], aut volatilia caeli, si renuntiaverint tibi, et narra terrae, si loquatur ad te. Et referent tibi pisces maris: Quis nescit in his omnibus quia manus Domini fecit haec? Si non in manu ejus est anima omnium viventium, et spiritus omnis carnis hominis.

4. Propius ad Graecum ὑψώτος, positive idem legit sublime.

5. Idem plus habet, opera hominum iniquorum: et mox rectius: homo vero aliter nutat.

6. Hic autem e mendoso, ut videtur, codice legit cum negandi particula, fluctus qui non preterit: tum terreberis.

7. Minus recte Martiani. venit ad risum.

8. Idem iterum male in manus pro manu. Graec. ἐν χερσίν.

Auris enim sermones dijudicat, fauces autem gustans escas Σ sibi; in multo tempore sapientia est: et in longa vita est scientia. Apud eum est sapientia et virtus, ipsius est consilium et intellectus. Si destruxerit, quis Σ aedificabit? Si cluserit Σ circum hominem Σ , quis aperit? Si prohibuerit aquam, sicabit terram. Quod si emiserit Σ , perdet everiens terram. Apud ipsum imperium et fortitudo, et disciplina, et intelligentia. Qui ducit consiliarios [Al. consultatores] captivos, iudices autem terrae in pavorem misit [Al. mittit]. Qui collocat reges super sodes Σ et circumdedit balteo renes [Al. lumbos] eorum. Qui emittit sacerdotes captivos, et potentes terrae everit. Qui permutat labia fidelium, et intelligentiam senum cognovit: effundens ignobilitatem super principes, et humiles sanans. Qui revelat profunda de tenebris: et Σ produxit in lucem umbram mortis, Σ decipiens gentes, et perdens eas. Sternens gentes et in via deducens [Al. in viam ducens] eas. Reconcilians corda principum Σ populi: terrae: seduxit autem illos in via [Al. viam] quam non noverant. Tractabit tenebras et non lucem, et errabunt sicut ebrius.

Cap. XIII. — Ecce haec omnia vidit oculus meus, et audivit auris mea, et novi quae et vos nostis. Et Σ quidem: ego non sub vobis insipientior: imo vero et ego ad Dominum loquar, et arguam in conspectu ejus, si voluerit. Vos autem estis medici iniqui, et curatores malorum omnes vos. Utinam contingat vobis obmutescere! Et reputabit vobis in sapientiam. Audite ergo objurgationem oris mei. Σ Judicio autem labio-

1. Hoc quoque juxta Graec. et S. Augustinum egimus *aedificabit*: Martian. *aedificat*. Obelum praeterea, quem verbis *quis aperiet*, ex corrupto suo codice ipsemet invitus praeposuerat, sustulimus.

2. Frustra anteposito veru jugulatur *quis aperit*? Quia haec duo verba reperitur in Hebraeo, et manca uno membro remaneret oratio absque illis. MART.

3. Interserit S. Augustinus et particulam: *Si et emiserit*. Tum nos *perdet*, ex ejus testimonio et Graeco *ἀποδίδω* emendavimus, pro quo vitiose lectum a Martian. *prodiet*.

4. Martian. *perducat*, minus bene: qui et paulo post, quemadmodum saepius alibi, finalia puncta, quae asterisci continentiam terminant, praetermisit.

rum meorum intendite. Nonne ante conspectum Domini loquimini, et ante conspectum ejus profertis dolum? An subtrahitis vos ipsos iudices fieri? Optimum erit, si discusserit vos. Si enim omnia facientes adjicemini ei, hic nihilominus Σ arguet vos. Quod si et occulto personas mirati fueritis, nonne censura ejus terrebis vos, et timor ejus decidet in vos? Et erit gaudium vestrum in cinere: corpus autem lutum. Obmutescite, ut loquar Σ ego: et requiescam ab ira; apprehendens carnes meas dentibus meis, et animam meam ponam in manu. Licet occidat me ille, qui potens est, quia [Al. qui] et cepit, tamen loquar, et coram eo arguam Σ , et hoc mihi eveniet in salutem. Non enim ante conspectum ejus dolus introibit. Audite, audite sermones meos, quos referam vobis audientibus. Ecce ego appropinquo iudicio meo. Scio ego quia justus inveniar. Quis est qui dijudicetur mecum Σ ut nunc obmutescam et desinat. Duo concedo mihi, Σ tunc a facie tua non abscondar. manum aufer a me, et timor tuus non metterat. Deinde vocabis, et ego audiam: loqueris, et ego respondebo tibi. Quot sunt iniquitates meae, et peccata mea quae sunt, doco me. Quare a me abscondis? Aut putas me esse contrarium tibi, et quasi folium quod a vento movetur, vereris? An tanquam feno quod rapitur, contrarius es? Quia conscripsisti adversum me mala, et imposuisti mihi peccata juventutis, et imposuisti in compeo [Al. compedes] pedem meum, et observasti omnia opera mea. Radices pedum meorum contemplantus es, qui veterasco sicut uter, aut velut vestimentum, quod a tineis comestum est.

5. Superfluum hoc loco ponitur asteriscus cum sequenti dictione. Sensus enim, remoto *quia*, perfectus est; nec illud scriptum legitur in volumine Hebraico. MART.

— Praefixo asterisco addit Martian. *quia*, quam ipsemet notam, ac vocem adscititias, ac temere intrusus in suo ms. fatetur. Forte *via*, legendum erat pro *quia*, eaque varians lectio erat margini apposita *via ejus* pro *ei*, ut Alexandrinum exemplar Gr. *ὁδὸς αὐτοῦ* pro *αὐτοῦ*.

6. Supplendum videtur pronomen *mea*, quod in Hebr. et Gr. ipso textu resonat.

7. S. Augustinus addit nos, Gr. *ἡμεῖς*, vos, Heb. neutram habet. Leviora quaedam infra emendamus.

Cap. XIV. — Homo enim natus de muliere brevis vitae, et plenus iracundiae: et sicut flos cum floruerit, decidet, fugitque ut umbra, et non permanet. Nonne etiam hujus curam habuisti, et hunc venire fecisti in iudicium coram te? Quis enim erit mundus absque sorte? Nec unus quidem, etiamsi unius diei fuerit vita Σ ejus Σ super terram. Dinumerati enim sunt menses ejus Σ apud te. Tempus definisti, et non transit. Discede ab eo: sine requiescat, et placeat ei tanquam mercenario dies sua. Est enim arbori [Al. arboris] spes. Quia si excidatur, iterum floret, et germen ejus non deficiet. Nam si senuerit radix ejus in terra, atque in petra fuerit mortuus truncus ejus, ab odore aquae florebit, et faciet fructum sicut novella. Vir vero cum mortuus fuerit, abiit; et cum ceciderit homo, jam non erit: tempore enim minuetur mare, et flumen desertur, et siccatur. Homo autem cum dormierit, non exsurget. Usquequo caelum est, non consuetur, Σ et non suscitabitur de somno suo. Atque utinam apud inferos me custodisses, et abscondisses me, donec requiesceret ira tua, et statusses mihi tempus in quo memoriam mei faceres? Si enim mortuus fuerit homo vivet consummatis diebus vitae suae? Sustinebo usquequo denuo faciam: deinde vocabis, et ego respondebo tibi. Opera autem manuum tuarum ne improbes. Cogitationes meas dinumerasti, et

nihil te latuit peccatorum meorum. Signasti in sacco iniquitates meas: annotasti si quid invidiosus erravi. Σ Et quidem [Al. Equidem] mens cadens defluit Σ et petra veterascit in loco suo. Lapidis consumuntur aquae, Σ et alluvione frequentium gurgitum minuitur arena terrae, Σ speta vero hominis perdidisti. Impulisti enim in finem, et abiit: mutasti faciem ejus, dimisisti eum. Et cum multi fuerint [Al. fuerant], filii ejus, nescit: si autem et pauci, ignorat Σ de eis. Σ sed carnes Σ ejus Σ super eum Σ doluerunt: et anima ejus super eum luit.

RESPONDENS AUTEM ELIPHAZ THEMANTIS, DIXIT:

Cap. XV. — Nunquid sapiens respondebit in spiritu scientia, et implebit [Al. implevit] dolore ventrum, arguens in verbis quibus non oportet, in sermonibus quibus nihil proderit Σ in eis? Nonne tu repulisti timorem, et locutus es tales sermones ante conspectum Domini? Quia reus es sermonibus iniquis tui, et elegisti linguam malorum, arguit te os tuum et non ego, et labia tua contradicant tibi. Quid enim? Nunquid primus homo natus es, aut Σ ante colles concretus es: aut arcana Domini audisti, aut in te solo est sapientia? Quid enim nosti quod non novimus, aut quid intelligis quod non nobiscum est? Σ Sed et senex et decrepitus in nobis est: Σ anti-

Græcus, faciet messom, a fine, dicit: Hebraeus autem rem ipsam respiciens, fructum faciet. Urobique vero idem sensus servatur. Ms. codex concordat cum Hebraico in ultima voce *fructum faciet*. MART.

5. Asteriscorum et punctorum finalium notas, ut saepe alibi, hic quoque non semel restitimus.

6. Hic pro asterisco Σ posuerat exscriptor Σ -obelum, sed manifesto errore, quem emendavimus ad fidem Hebraei codicis. Notandum vero in sequenti *super eum*, nullum esse appositum signum in ms. Alexandrino ad finem hujus capituli: etsi minime reperiantur haec in LXX Romanae editionis. MART.

7. Aliter Martian. haec junxerat interjecto puncto, *super eum. Dilucrum, etc. haud bene*.

8. Olymp. et Polych. in catena Graecorum patrum: *Neque ante colles concretus es, vel (ut Hebraeus habet) conceptus es. Neque constitutionem Domini audisti, pro quo Aquila arcana, Theodotus mysterium, Symmachus vero colloquium, reddidit*: Hieronymus cum Aquila consentit, dum Latino interpretatur, *aut arcana Domini audisti, etc.* MART.

1. Asteriscus hic loci, pro Σ -obelo, imperitia scriptoris invenimus appositum. Quis enim nesciat obelis, non asteriscis fuisse notata ab Hieronymo quae in LXX legebantur, et in Hebraeorum voluminibus non erant? Itaque similes emendationes ac mutationes facile nobis permitimus; ubi exploratum habemus, quid ab Hieronymo, quid a libris dormitantibus derivatum fuerit in mss. codicibus Latinis. MART.

2. Septuaginta, *apud eum*, sive ab eo, *αὐτοῦ* *αὐτοῦ*. at melius in ms. *apud te*, juxta Hebraicum *אתך* *atqch*, id est, *tecum*, vel *apud te*. MART.

3. Notat Olympiodorus in quibusdam exemplaribus sic legi: *Recede a me, ut requiescam, et victu seu mercede contentus sim, sicut mercenarius*. MART.

4. Sciendum est, inquit Polychronius, quod Hebraeus pro illo in petra, habet in cinere, prioris versus consequentia, et rei ipsius natura ita postulante. Aquila autem in pulvere, et Theodotus in humo, cum Hebraico fonte consentientes, reddiderunt: qui etiam pro voce, *ἔδαυρος*, interpretati sunt, *scorpius*, id est, *truncum pro surculo*. Rursus

quior patris tui diebus. Nunquid parum peccasti, et vulneratus es graviter? Nihil scilicet locutus es. Quid ausum fuit cor tuum, et quid sustinuerunt oculi tui: quia in furore erupisti contra Dominum: et protulisti ex ore tuo sermones tales? Quid enim est homo, ut sit sine crimine? Aut sit natus justus ex muliere? Si in sanctis est ejus: non est fides, et cælum non est mundum ante eum, quanto magis abominabilis vir, bibens iniquitates ut potum! Narrabo tibi, audi me, et que vidi, annuntiabo tibi, que sapientes dixerunt, et non celaverunt parentes suos. Ipsi soli data est terra, nec supervenit illis quisquam extraneus. Omnis vita impii in solitudine est: et numerati anni dati sunt potenti, et timor in auribus ejus. Cum putaverit se esse jam in pace tunc eversio veniet ei. Non credit [Al. credet] converti a tenebris. Jam enim traditus est in manibus ferri, et decretus est in escam [Al. escæ] vulturum, et novit in semetipso quod servatur ad ruinam. Dies enim tenebrarum terribit eum. Necessitas et tribulatio tenebit eum. Sicut dux in prima acie decedit, qui elevavit manus contra Dominum [Al. Deum], et contra Dominum omnipotentem contumax fuit, et cucurrit contra eum contumeliose in crassa cervico scuti sui, quia operuit faciem ejus in adipe suo et fecit capistrum super femora. Habitat civitates desertas, intret in domos que non habitantur. Que enim ille paravit, alii auferent, et non ditabitur, nec permanebit substantia ejus.

1. Augustinus qua: neutrum Græcus probat, sed quia ἐσ.

2. Hebræus habet cor; ac si diceret, facultas anima visibili luxu et deliciis obsecata est; pro illo vero peristomium (ms. capistrum), habet pinguedinem et diplotem, etc. Hæc Olympiodorus in catena Gr. PP. Mart.

3. Idem plurim numero, que enim illi paraverunt, alii auferunt.

4. Omissa sunt isthæc in ms. codice, ubi excerptor spatium sufficiens vacuum reliquit ad ea describenda miniacæ colore, ac litteris majusculis. Quod in aliis mss. factum conspicimus: nam in multis desunt sæpius tituli et litteræ initiales. Mart.

5. Restituimus ad Græcum exemplar, et Augustini lectionem, consolatōres malorum omnes, pro quibus erat, consolatōres mali nos omnes.

— Pro quo Aquila, inquit Olympiodorus consolatōres laborum, Theodotus consolatōres molestiarum;

Non mittit [Al. immittit] super terram umbram, nec effugiet tenebras; sed stirpem ejus arefaciet ventus, et decidit ejus flos. Non speret se permanere: vana enim evenient ei. Præcisio ejus ante horam corruptetur, et germen ejus non videbitur. Vindemiatur tanquam uva acerba ante tempus. Decidat tanquam flos oliva. Testimonium enim impii mors, et ignis comburet domos eorum qui munera accipiunt. Concipiet in ventre gemitus, et evenient ei vana, et venter ejus portabit doluum.

RESPONDENS AUTEM JOB, AIT:

Cap. XVII. — Audivi talia multa. Consolatōres malorum omnes. Quid enim? Nunquid ordo es in sermonibus spiritus? Aut in quo molestum tibi erit, quia respondebis. Et ego secundum vos loquar [Al. loquor]. Si subjecta esset anima vestra pro mea, loquerer vobis sermonibus, et moverem super vos caput meum. Esset virtus in ore meo, et labia moverem, et non parcerem. Si enim loquar, non dolebo vulnere, quod si taceam, nihilominus terebrabor. Nunc autem lassavit me dolor; et fecit stultum, et putrem apprehendisti me, et in testimonium factus sum, et surrexit super me mendacium meum, et contra faciem meam respondebit. Iracundia enim usus dejecit me, fremuit super me dentibus. Sagitte piratarum ejus super me decidit, acie oculorum irruit. Acriter percussit me in genibus, et simul concurrerunt in me. Tra-

Symmachus autem dilucidius reddidit consolatōres omnes odiosi estis, Mart.

6. Falso legerat Martianæus, non dolebo vulnere, pro non dolebo vulnere juxta Græcum, οὐκ ἀγγίζω τὸ τραῦμά μου, quemadmodum S. quoque Augustinus legit.

7. Nomen dolor, quod proprie in Græco non est, ne ipso quidem Augustinus novit.

8. Apud S. Augustinum respondi, qui mox enim adverbium rectius præmittit: tum vero omnium optime deficit me, legit juxta Græcum πρὸς ἐλάττω με, quemadmodum et nos restituimus. Satis autem vitiose ac nullo ferme sensu Martianæus ex corrupto suo ms. excuderat, deficit me.

9. Malim equidem in genus legi, quod et Hebræus præfert וְנִלְ, ac facile existimari Origenianum quoque exemplar ἐκ σαρκὸς olim prætulisse. Verum cum etiam Augustinus in Latino suo codice invenit in genibus, et Græcus habet ἐκ τῆς σαρκός, proprius ad finem est opinari, jam inde ab Hieronymo

didit enim me Dominus in manus iniqui, et inter impios projecit me. In pace cum essem, dispersit me, et tenens comam meam divulsit [Al. devellit]. Statuit me sicut signum. Circumdederunt me lanceis emittentes in renes meos, et [Al. taect et] non pepercerunt. Effuderunt in terra fel meum, dejecerunt me prostratione magna. Cucurrerunt ad me potentes, cilicium assuarunt corio meo, virtus enim mea in terra extincta est, venter meus combustus est a fletu, et super palpebras meas umbra mortis. Iniquitas nulla erat in manibus meis, sed oratio mea munda. Terra ne operiat super sanguinem carnis mee, nec sit locus clamori meo. Et nunc ecce in oculis est testis meus, et conscius meus in excelsis. Ascendat deprecatio mea ad Dominum, et ante conspectum ejus distillat oculus meus. Didicidetur vir cum Domino sicut filius hominis ad proximum suum; anni enim dimmerati venerunt mihi, et viam qua [Al. per quam] non revertar, ingrediar.

Cap. XVII. — Defeci, agitated spiritu. Oro ut sepeliar, et non contingit mihi. Preces adhibeo cum labore. Et quid feci? Furati sunt externi bona mea. Quis est iste? Ad manum meam ligetur. Quia cor eorum abscondisti a prudentia, propter hoc non exaltabis eos. Parti annuntiantur mala, et oculi super filios eorum tabuerunt. Posuisti autem me in loquelam nationibus, et in risum illis deveni. Obscurati sunt ab ira [Al. ob iram] oculi mei, et expugnatus

sevo fuisse Græcos voces, ἐκ σαρκός, ob litterarum similitudinem a librariis depravatas in has ἐκ τῆς σαρκός: atque ejusmodi exemplari s. quoque usum esse interpretem, cum nullum ferme esset boni sensus dispendium. Hinc certe, cum pridem in genus rescribere statuissemus, probavimus demum Augustinianam lectionem hanc magis: quam enim e suo ms. excuderat Martianæus uno verbo ingens, sive pro in genus, sive in genibus, depravatam velle scribarum sectantiam, manifesto invidiosam ac falsam pati haud potuimus.

1. Iterum manifesto errore laborabat Martianæi lectio circumdediderunt lanceas, quam ex S. Augustini testimonio, Græco jugiter textu, ἐκλάσαν με λέγχει, suffragante, emendavimus.

2. Falso Martianæus versiculum istum virtus enim mea in terra extincta est, prefixo obelo jugulaverat, perinde ac si esset Græcum assummentum quod in Hebræo archetypo non haberetur. Verum

sum valde ab omnibus, et mirati sunt super hæc [Al. hoc] voraces. Justus autem super inimicum consurgat, et obtineat fidelis viam suam et purus manibus sumat audaciam. Quapropter omnes convertimini, et venite. Non enim invenio in vobis veritatem. Dies mei transierunt in calamitatibus: et concussæ sunt compages cordis mei. Noctem in diem posuerunt. Lux prope faciem tenebrarum, Si sustinuero, intererunt domus mea. In tenebris stratus est lectus meus. Interitum appellavi patrem meum, matrem meam, et sororem tabem. Que est enim mihi jam spes? Aut bona mea video: aut mecum ad inferos descendat? Aut pariter in cinerem descendemus.

RESPONDENS AUTEM BALDAD SAUCHITES, DIXIT:

Cap. XVIII. — Quosque non es taciturnus? Colibe te, ut et nos loquamur. Cor ut quadrupedia tacuimus eorum? Abutitur te iracundia. Quid enim? Si tu mortuus fueris, sub celo non habitabitur: aut subvertentur montes a fundamentis, et lumen impiorum extinguetur, nec splendebit flamma eorum? Lux ejus erit [Al. fuerunt] tenebre in domo, et lucerna super eum extinguetur. Capiant infirmi substantiam ejus, et erret concillium ejus. Immissus est enim pes ejus in laqueum [Al. laqueo], et in rete implicabitur. Veniant super eum laquei, confortabit [Al. confortavit] super eum silentes; absconditus est super terram funiculus ejus, et captio

est illa omnium fore luculentissima in Hebræo sententia, וְעַל לְפָנָיו בְּעַפְרוֹתָיו quod, est ad verbum, et infernavit in pulvere coram meum, quod commodius Græci interpretantur, ἐκ τῆς σάρκός; μοῖ ἐκ τῆς σαρκός. Robur autem meum in terra extinctum est. Ad finem itaque Hebræi textus obelum sustulimus.

3. Videtur vox mortis, ad Alexandrini codicis normam asterisco insignienda.

4. Martianæus annuntiantur, minus bene, ut et illud, quod postterram asterisco omiserat, quem nos sufficimus.

5. Minus hic bene Augustini codex, invenit in nos veritatem. Paulo autem post, convulsæ pro concussæ.

6. S. Augustinus, accipiant, quod idem est. Verum quod infirmi legimus, pro quo villosus Martianæus infirmi, illius testimonio debemus, et Græco textu, ἀδύνατοι, ad ejus fidem leviora quodam infra castigantur.

ejus in semita [Al. semitis]. Per circuitum : perdant eum dolores, et multi circa pedes ejus veniant in angustia famis. Ruina enim ei preparata est magna. Comedantur rami pedum ejus, et devoret decora ejus ✽ matura : mors. Rumpatur de habitaculo ejus sanctus, et teneat eum necessitas cause regalis. ✽ Habitat in tabernaculo ejus¹, in nocte ejus. ✽ Aspergentur speciosa ejus sulphure. ✽ Subter radices ejus sicabuntur, ✽ et de sursum irruet messio ejus. : Memoria ejus percat de terra², ✽ et non sit nomen ejus in facie plateau: et pellatur de lumine in tenebras : et non sit cognoscibilis in populo suo, nec resalvatur sub coelo domus ejus; sed in populo ejus vivat alteri. Super eum genuerunt infimi, et proceres tenuit miraculum. Hæc sunt domus impiorum, et hic est locus ignorantium Deum.

RESPONDENS AUTEM JOB, DIXIT :

Cap. XIX. — Quousque fatigatis animam meam, et destruxitis me verbis? Scitote tantum, quia Dominus [Al. Deus] fecit mihi sic. ³ Detrahitis me, et non erubescitis incumbere mihi. Sed esto, vere ego erravi, et apud me habitat error → ut loquerer verbum, quod non oportebat, → et sermones mei erant, et non sunt in tempore. : Cur autem vos in me exaltamini, et exprobratis mihi opprobrium? Scitote ergo quia Dominus est qui me turbavit : et vallum

sum circa me circumdedit. Ecce ⁴ rideo opprobria, et non loquar : clamabo, et nusquam est judicium. ✽ Circumseptus sum, nec vado. In vultu meo tenebras posuit, et gloria me exiit, et abstulit coronam de capite meo, et dirupit me andique, et ⁵ abiit. Excidit tanquam arborem spem meam. Savissime abusus es me in iracundia : et arbitratus est me tanquam inimicum. Simul venerunt tentationes ejus, ✽ et fecerunt per me viam suam, ✽ et circumdederunt tabernaculum meum. : Fratres mei recesserunt. Cognoverunt alienos magis quam me, et amici mei immisericoordes facti sunt. Non curaverunt me proximi mei, et scientes nomen meum oblitii sunt me. Vicini domus, atque ancille mee ✽ quasi alienum reputaverunt me : extraneus eram coram eis. Servum meum vocavi, et non respondit. Os meum deprecabatur : et rogabam uxorem meam. Invocabam [Al. invocavi] →-i blandiens : filios ✽ uteri mei, : et illi in perpetuum despererunt me. Cum surrexero loquentur ad me. Abominati sunt me, qui noverant me, et quos dilexeram consurrexerunt in me. In cute computraverunt carnes mee, et ossa mea in dentibus meis sunt. Miseremini mihi, miseremini mei, o amici! Manus enim Domini est, quæ tetigit me. Quare me persequimini sicut et Dominus? Do carnibus meis non satiamini. Quis mihi tribuat ut scribantur sermones mei, et ponantur in libro in perpetuum ✽ in stylo ferreo : et plumbo : aut

1. Idem Olympiodorus non otiose in hunc locum ista annotavit : *Alia autem exemplaria pro eo*, in nocte ejus, *habent*, in corpore ejus. . . . *Theodotus* : habitabit in tabernaculo ejus rerum omnium egestas. *Hebraeus autem amplius quiddam dicens, habet*, habitabit in tabernaculo non suis, *id est, vagabundus in aliorum cubibus commorabitur*. Casterum qui interpretantur, in nocte ejus, abjecto *et mem* ex hodierno Hebræo *לו מבללי* *mibbelle-lo*, legebant *בללי ballolejo*; hoc enim significat, in nocte ejus. *MARR.*

2. Superiores proxime tres asteriscos, addita in fine crassiorem puncturam nota, ad codicis Alexandrini regulam restituimus, ubi iste asteriscus soli præfixitur negandi particulae *non*, ilque, ut videtur, vernus, quod tantum monere volumus. Post vocem *plateam* August. addit *ubi erat*, quæ tamen verba in nullo originali textu inveniuntur.

3. Pro *detrahitis*, invenit in suo ms. Martianeus *decies trahitis*, quod ipsemet improbatum.

4. Primum hæc verba *rideo opprobria*, et *non loquar*, obelo liberavimus, quod plane immerito a Martianeus confabulantur, cum manifesto sint in Hebræo, quem consulere debuisset, *לֹא אֶפְתָּח פִּי וְאֶרְדָּע* : ad verbum, *vociferabor opprobria*, et *non audiar*: quæ Græci paulo liberiori sensu converterunt, *ῥέλο* (vel *ῥαλο*) *ῥελοῦ, καὶ οὐ λαλοῦ* Ridebo (vel *dicam*) *opprobria*, et *non loquar*. Deinde ipsam Martianeus lectionem emendavimus, nam *rideo* legerat pro *rideo*, quod ferme contrarium sensum reddidit : tum *opprobrio pro opprobria*, tametsi in idem utrumque recidit, et Græca quedam exemplaria ipsa *ῥελοῦ*, pro *ῥελοῦ* legant. Sed hæc magis probatur August. qui etiam *loquor* in instanti habet pro *loquar*.

5. Hoc loco positus erat obelus →, pro asterisco ✽. Hunc pro falso codicis obelo asteriscum de suo Martianeus substituit. Nobis ad Alexandrini ms. fidem utramque notam exsulare satius videtur.

6. Falso legerat Martianeus *abiit*. Libri omnes in prima persona, ut nos restituimus, præferunt.

✽ in testimonium [Al. testimonij] : in petris sculptantur? Scio enim quia æternus est qui me resoluturus est. Super terram resurget cutis mea quæ hæc patitur. A Domino enim mihi hæc contigerunt, quorum ego mihi conscius sum, quæ oculus meus vidit et non alius, et omnia mihi consummata sunt in sinu. Quod et si dixeritis, quid dicemus contra eum, et radicem sermonis inveniemus in eo? Timefe et vos ✽ a gladio. : Ira enim super iniquos veniet, et tunc cognoscetis ✽ quia est judicium.

RESPONDENS¹ AUTEM SOPHAR MINEUS, AIT :

Cap. XX. — Non sic sperabam contradicturum te hæc. Nec [Al. non] enim ² intelligitis magis quam ego. ✽ Eruditionem confusionis mee audiam, ✽ et spiritus sapientiæ respondet mihi. ✽ Nunquid hæc nosti a sæculis ex quo positus est homo super terram? Jucunditas impiorum ruina magna est; et gaudium iniquorum perditio est. Si ascenderent in cælum muneræ ejus, et victima ejus nubes tetigerit³ →-i cum putaverit se jam stabilem esse : in fine peribit; et qui noverunt eum, dicent : Ubi est? Tanquam sonus avolans, nusquam comparet : et volavit velut phantasma nocturnum. ✽ Oculus videbit, et non adficiet ✽ et ultra non cernet eum locus ejus, ✽ filios ejus disperdat impius, ✽ et manus ejus succendantur [Al. succendantur] doloribus. ✽ Ossa ejus repleta sunt ⁴ juventute ejus, ✽ et cum illo in cinere dormient. ✽ Si dul-

eis fuerit in ore ejus malitia, ✽ abscondet eam sub lingua sua. Parcel ei, et non relinquet eam, et tenebit eam in medio gutturo suo, et non poterit subvenire sibi. Fel aspidis in ventre ejus. Divitiæ inique congregatæ evoherent. De ⁵ domo ejus protrahet eum Angelus, et ⁶ furorem draconum mulgebit. Interficiat illum lingua colubri, et non videat mulctram pecorum, neque pabula mellis et Butyri. In vanum et frustra laboravit divitiæ, de quibus non est gustaturus : quæ egerentur, ut durum quid quod mandi non potest, nec glutiri. Multorum enim validorum domos confregit : et habitacula diruit, nec instauravit. ⁷ Non est salus substantiæ ejus. ✽ In desiderio suo non salvabitur. ✽ Non erunt reliquæ de cibis ejus : ideo non florebut bona ejus. : Cum putaverit se repletum esse, coarctabitur, et omnis necessitas super eum veniet. Si quomodo impleat ventrem suum, emittet super eum furorem iracundiæ. Pluet super eum dolorem, et non liberabitur de manu gladii. Vulneret eum sagitta ærea, pertranseat corpus ejus⁸ →-i jaeulum. : Fulgura in habitaculis [Al. tabernaculis] ejus, ✽ discurrant super eum terribiliter : et omnes tenebræ in eo manent. Comedat eum ignis inextinguibilis, lædat advena domum ejus, et detegat cælum iniquitates ejus, terra adversetur ei : trahat domum ejus perditio in finem. Dies ire super-veniat illi. Hæc pars hominis impii a Domino, et possessio bonorum ejus ab episcopo.

1. Hæc ommissa in ms. incuria librarii, supplēvimus ex interpretatione LXX, qui pro *Naamathite, Sophar Mineum* dicunt. *MARR.*

2. Minori numero penes Martianeum *intelligis* : Græci et Augustinus, quod sequimur, in plurali legunt.

3. Non quod nihil his verbis in Hebræo respondeat, obelo prænotantur ; sed quod alia ibi, unoque comprehensa sit verbo sententia, *וְיִלְדוּ*, id est, *quasi stercus ejus*, Hieronymus vertit, *quasi sterquilinum*, Græci autem aliter eam videntur legisse, neque adeo in Alexandrino codice locum hunc jugulant.

4. Expanximus juxta Augustini lectionem et Græcam in præpositionem, quam Martianeus inseruerat ; asteriscos autem duos aut tres, qui decant, commatum initiis præfiximus. At qui duo subsequuntur post verbum *dormient*, in nupera Alexandrini cod. editione non sunt.

5. Isthæc Græcorum propemodum omnium, ipsorumque hexaplarium codicum, e quibus Hieronymus transtulit, lectio est *ὀπίσθεν, de domo*, librarium corrupta est, sive incuria, sive perversa cura pro *ἐκ καὶ ὀπίσθεν, de ventre*, juxta Hebræam *בְּבֶטְנוֹ*, quam ipsemet Hieronymus in sua ex Hebræo versione novit. Olympiodorus quoque in hunc locum auctor est, reliquos interpretes vertisse *ἐκ γαστρίης*.

6. Minus bene in eo, quo usus est Augustinus, exemplarii, *furore draconum fulgebit* : sed neque satis bene hic erat *mulcebit*, quod nos, recte cogente sensu, in *mulgebit* convertimus : Græcè est *θηλάει*. Mox pro *mulcturam* ex Augustino rescriptimus *mulctram*.

7. Nuptera codicis Alexandrini editio ex hoc loco asteriscos exorditur, quos per quinque incisa, usque ad finem, quæ nos suffocimus, puncta continuat.

8. Mutatum est hic loci asteriscus in obelum : quia imperitia exscriptoris, vel incuria signum isthoc ✽ in ms. positum erat pro →, quod substitutum. *MARR.*